

¹ Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III // ОВУ. – 2001. - № 46. – Ст. 2038.

² Про охорону навколошнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991р. № 1264-XII // ВВРУ. – 1991. - № 41. - Ст. 546.

³ Про планування і забудову територій: Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1699-III // ВВРУ. – 2000. - № 31. - Ст. 250.

⁴ Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР // ВВРУ. – 1994. - № 51. - Ст. 446.

⁵ Державні санітарні правила планування і забудови населених пунктів, затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р. № 173 // REG1404.LHT.

⁶ Правила охорони електромереж, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 1997 р. № 209 // Офіційний вісник України. – 1997. - число 10. - с. 28.

⁷ Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. 2456-XII // ВВРУ. – 1992. - № 34. - Ст. 502.

⁸ Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII // ВВРУ. – 1994. - № 17. - Ст. 99.

⁹ Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР // ВВРУ. – 1995. - № 24. - Ст. 189.

¹⁰ Про тваринний світ: Закон України від 3 березня 1993 р. № 3041-XII // ВВРУ. – 1993. - № 18. - Ст. 191.

¹¹ Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026-III // ВВРУ. – 2000. № 50. - Ст. 435.

¹² Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджені Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188. // ВВРУ. – 1998. - № 38-39. - Ст. 248.

¹³ Про реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 1994 р. № 429 // Урядовий кур'єр. – 1994. - № 100 – 101. - 30 червня.

¹⁴ Положення про порядок розроблення екологічних програм, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1993 р. №1091 // Зібрання постанов Уряду України. – 1994. - № 5.-Ст. 116

¹⁵ Перелік природоохоронних заходів, фінансування яких здійснюється з державного бюджету, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2001 р. № 44 // Зібрання постанов Уряду України. – 1994.- № 5.- Ст. 116.

¹⁶ Перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147 // Зібрання постанов Уряду України. - 1996.- №18.- Ст. 505.

¹⁷ Про плату за землю: Закон України від 3 липня 1992 р. №2535-XII // ВВРУ. – 1992. - № 38. - Ст. 560.

¹⁸ Методичні рекомендації щодо економічного стимулювання суб'єктів землекористування за діяльність, пов'язану з охороною земель, та встановлення плати за погіршення природних властивостей угідь, затверджені Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 28 грудня 1996 р. № 126.

*Домбровський С.Ф.,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін ХІУП,
Заслужений юрист України*

*Параненко Л.С.,
головний спеціаліст-юрист консульт
Хмельницького міського управління
Пенсійного Фонду України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Велике значення в діяльності сільськогосподарських підприємств (надалі – СГП) займають питання захисту права власності, реального здійснення наданих законодавством повноважень, забезпечення дотримання статутних обов'язків усіма

учасниками кооперативних, корпоративних та договірних відносин. Тому з урахуванням сучасних ринкових відносин велике значення має організація належного юридичного обслуговування сільськогосподарських підприємств різних форм власності і господарювання, в тому числі приватного типу. Важливість юридичного обслуговування нових типів сільськогосподарських підприємств зростає у зв'язку з визнанням їх державою. Цим питанням велику увагу приділяють Конституція України, Закони України “Про підприємництво”, “Про власність”, “Про сільськогосподарську кооперацію”, “Про адвокатуру”, “Про колективне сільськогосподарське підприємство”.

Юридичне обслуговування суб'єктів аграрного підприємництва всіх форм власності та господарювання здійснюється, головним чином, силами штатних і міжгосподарських юрисконсультів, а також адвокатами, юридичними фірмами, кооперативами і окремими громадянами, які займаються юридичною практикою.

Юрисконсульт СГП є посадовою особою і за своїм правовим становищем вважається спеціалістом сільського господарства. Це означає, що на нього поширюються всі загальні норми щодо правового статусу такого спеціаліста. Поряд з цим юрисконсультові сільськогосподарського підприємства належать спеціальні повноваження, викладені у посадовій інструкції та інших локальних актах. Зокрема, в Україні спеціальною компетенцією наділені юрисконсульти державних сільськогосподарських підприємств відповідно до Загального положенням про юридичну службу від 27 серпня 1995 року [4], а для юрисконсультів недержавних сільськогосподарських підприємств кооперативного типу – Примірним положенням про основні функції керівників і спеціалістів колгоспу, яке було схвалено Радою колгоспів УРСР 20 грудня 1971 року [8]. Крім того, у відповідності з постановою Верховної Ради України від 12 вересня 1991 року діяльність юристів в підприємствах сільського господарства регламентується Інструкцією про порядок юридичного обслуговування колгоспів, затвердженої Міністерством сільського господарства СРСР та Міністерством юстиції СРСР від 16 листопада 1984 року № 265/25 [7].

У цих актах (обов'язкових лише для державних сільськогосподарських підприємств та рекомендаційних – для СГП) викладено завдання юристів, їхні права, обов'язки, а також коло питань, за правомірне вирішення яких вони несуть відповідальність як посадові особи. Штатний юрисконсульт повинен мати юридичну освіту. Він здійснює свої функції від імені суб'єктів підприємництва на підставі довіреності суб'єкта аграрного підприємництва без будь-яких ліцензій та свідоцтв.

Отже, належна організація юридичного обслуговування сприяє своєчасному правовому захисту не лише статутних, майнових, виробничо-господарських, фінансових, земельних, трудових, а й інших прав і інтересів кожного сільськогосподарського підприємства, його членів та учасників. На превеликий жаль в значній більшості сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності з різних об'єктивних і суб'єктивних причин відсутнє належне юридичне обслуговування. Ще нерідко значна частина СГП не має можливості кваліфіковано, належним чином примінити правові засоби по захисту власних майнових, фінансових та інших інтересів. Цьому заважає відсутність необхідних юридичних знань у спеціалістів для

ефективного здійснення правоохорони конституційних прав їх членів, забезпечення дотримання зasad матеріальної зацікавленості в результатах праці як від трудової, так і від діяльності конкретного СГП, реалізацію їх прав на майновий пай чи на земельний пай. Юридична служба покликана надавати юридичну допомогу таким новим формам господарювання як сільськогосподарським кооперативам, господарських товариствах, фермерським господарствам, приватним і приватно-орендним підприємствам з різних правових питань.

З метою дальнього і належного забезпечення законності діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, запобігання порушенню прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, залучення висококваліфікованих фахівців до роботи в юридичних службах, активізації та вдосконалення правоохоронної роботи, посилення контролю за цією роботою уряд України прийняв постанову від 14 грудня 2001 року № 1693 “Про вдосконалення організації правоохоронної роботи в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади”.

Цією постановою Кабінет Міністрів України зобов’язав міністерства, інші центральні органи виконавчої влади держави забезпечити належний рівень правоохоронної роботи у відповідних сферах державного управління. Постановою звернута увага на здійснення якісного методичного керівництва правоохоронною роботою на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління цих органів, вжиття заходів до впровадження ефективних форм і методів діяльності юридичної служби та належної реалізації рекомендацій органів юстиції з вищезгаданих питань. З метою попередження видання актів в порушення законодавства звернуто увагу на обов’язкове узгодження з юридичною службою проектів нормативно-правових актів, вжиття заходів до підвищення ефективності юридичних служб та укомплектування їх висококваліфікованими фахівцями, забезпечення співробітництва юридичних служб з навчальними закладами, а також продовження практикування проходження стажування студентами зазначених закладів в юридичних службах та формування резерву кадрів юристів на заміщення вакансій у юридичних службах.

Цією постановою уряд зобов’язав керівників різних суб’єктів господарювання створити відповідні умови для працівників юридичних служб, забезпечити їх необхідним обладнанням, нормативними актами та іншою правоохоронною інформацією.

На сьогодні з боку глави держави особлива увага приділяється такому питанню як подальшому розвитку аграрного сектора економіки та вирішенні соціальних проблем у зв’язку із здійсненням аграрної та земельної реформ на Україні. Тому з метою забезпечення зростання сільськогосподарського виробництва, створення сприятливих умов для подальшого розвитку аграрного сектора економіки Президент України своїм указом від 21 лютого 2002 року № 170/2002 “Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та дальнього розвитку аграрного сектора економіки” зобов’язав обласні державні адміністрації та Раду Міністрів Автономної Республіки Крим вжити заходів щодо розвитку у сільській місцевості організацій, що надаватимуть правові, консультативні та інформаційні послуги виробникам сільськогосподарської продукції.

В зв'язку з цим було б доцільно в законах України про ці агроформування: “Про сільськогосподарську кооперацію”, “Про селянське (фермерське) господарство”, “Про господарські товариства” в нових редакціях передбачити питання надання правової допомоги та здійснення юридичного обслуговування їх, наприклад, через створення сільськогосподарських кооперативних об'єднань. Така нова організація юридичного обслуговування, через об'єднання кооперативів, сприяла б створенню багатопрофільної спеціалізованої юридичної служби в районах та в інших регіонах України.

Розвиткові юридичних служб та створенню їх в сільськогосподарських кооперативах та інших агроформуваннях перешкоджає відсутність законодавчого акту про юридичну службу в Україні. Діючий підзаконний акт уряду – Кабінету Міністрів України “Про загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації” від 27 серпня 1995 року № 690, стосується лише державних, а не приватних підприємств.

Тому, на нашу думку, доцільно було б прийняти такий спеціальний акт “Про юридичну службу в народному господарстві України” та у зв'язку з цим внести відповідні зміни та доповнення до чинного законодавства України про забезпечення постійного юридичного обслуговування або правової допомоги цих нових приватних форм власності та господарювання в сільськогосподарському виробництві АПК України.

Такий законодавчий акт, особливо сьогодні, сприяв би створенню нових форм господарювання в сільському господарстві, здійсненню необхідної організації сучасного юридичного обслуговування аграрних підприємств, особливо в суб’єктах господарювання недержавної форми власності. Що сприяло би здійсненню одного з важливих елементів організаційно-управлінської та методичної діяльності органів Міністерства агропромислової політики України, в тому числі і через обласні і районні управління сільського господарства та продовольства.

Цим питанням і надалі велику увагу приділяє уряд України. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2000 року за № 1546 затверджено Типові положення про Головне управління сільського господарства і продовольства обласної, управління сільського господарства і продовольства Севастопольської міської, управління (відділ) сільського господарства і продовольства районної державної адміністрації. В цих положеннях приділено увагу належному правовому обслуговуванню агропромислових підприємств. Зокрема на ці органи, поряд з іншими завданнями, відповідними пунктами 27 та 17 названих типових положень покладено обов'язки по наданню допомоги підприємствам, установам, організаціям агропромислової галузі з питань правового обслуговування та консультаційна підтримка в організації виробництва сільськогосподарської продукції з дотриманням вимог чинного законодавства.

Література

1. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. // УК. - № 148-149. – 14 серпня.
2. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР: Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 р. // ВВР України. – 1991. - № 46. – Ст. 621.

3. Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 р. // Закони України. Т 4. К. 1996. - Ст. 3187.
4. Про загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.1995 р. // ЗП уряду України. – 1996. - № 1. – Ст. 20.
5. Про вдосконалення організації правової роботи в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2001 р. // ОВУ. – 2001. - № 51. – ст. 2298.
6. Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та дальнього розвитку аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 21.02.2002 р. // УК. – 2002. - № 48. – 13 березня.
7. Інструкція про порядок юридичного обслуговування колгоспів: Затверджене Міністерством сільського господарства СРСР та Міністерством юстиції СРСР від 16.11.1984 р. № 265/25.
8. Примірне положення про основні функції керівників і спеціалістів колгоспу: Схвалено Радою колгоспів УРСР 20.12.1971.
9. Про деякі заходи щодо зміцнення юридичних служб державних органів: Указ Президента України від 11.12.2001 р. № 1207/2001.

Костяшкін Є.О.,
викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін ХЛУП

ПРАВО ЗАГАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ГРОМАДЯН ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ

Конституцією України визначено право кожного громадянина на користування природними об'єктами (землі, ліси, води тощо) відповідно до закону. Такий підхід вимагає всебічного законодавчого забезпечення усіх можливостей громадян щодо користування природними ресурсами. В іншому разі можливість реалізації конституційного права буде поставлена під сумнів. Досить вдалою, в зв'язку з наведеним, є законодавча позиція, що встановлює право громадян на загальне та спеціальне використання природних ресурсів.¹ Адже право кожного, закріплене Конституцією, передбачає можливість його реалізації як конкретною особою, так і незалежно від визначеного суб'єкта – необмеженим колом осіб.

Не потребує особливого доведення, на думку Андрейцев В.І., та обставина, що земля виступає як операційний простір (територія) для розміщення шляхів сполучення, місць відпочинку та розваг, рекреації, лікування тощо, що обумовлює особливості відповідного режиму її використання, відтворення й охорони.² Однак постає питання щодо законодавчого врегулювання вільного використання земель у зазначених цілях.

Спробуємо проаналізувати питання загального користування землею у світлі поресурсового законодавства, керуючись принципом поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва³.

Вихідні засади здійснення права загального землекористування визначені в положеннях екологічного законодавства. Так, Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” встановлює, що право загального використання природних ресурсів здійснюється безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами, без надання відповідних